

מבוא

המתח הקיים במדינת ישראל בין דת לבין מדינה הוא במידה רבה פועל יוצא של כוחו הרב של הממסד הדתי, אשר דורס את רגלו באופן בוטה וגס כמעט בכול אורחות החיים של אזרחי מדינת ישראל, ופוגע בזכותם של אזרחי המדינה לחופש דת ומדת. עולה בהכרח השאלה כיצד ניתן להבין את פשר הכוח הרב שמצוי בזרועותיו של הממסד הרבני, וכיצד ייתכן שזרם דתי אחד חולש על כלל שירותי הדת במדינה ישראל, ובפרט הבעלות על ההחלטה בדיני האישות. כוחו הרב של הממסד הדתי, הניתן לו במידה רבה בעקבות הסדר הסטטוס קוו, מהווה הסכמה אודות סוגיות עקרוניות בנוגע לדת ומדינה, בין הדתיים לבין חילוניים במדינת ישראל אודות מקומה של הדת בחיים הציבוריים במדינת ישראל.

מדינת ישראל הינה המדינה הדמוקרטית היחידה בעולם המערבי אשר מתקיים בה הסדר משפטי של מונופול דתי אודות דיני האישות. קיומו של מונופול דתי על דיני האישות הוביל למספר השלכות במדינת ישראל; ראשית, הדין שעל פיו מוכרעות החלטות בבתי הדין הרבניים הוא הדין ההלכתי. המשמעות העולה מכך היא ישנו ציבור שלם של יהודים חילוניים אשר אינו מאמין בערכים הללו, אולם הוא נאלץ להישפט על הדין ההלכתי, שכן זוהי הדרך היחידה להתגרש במדינת ישראל. כמובן שהדבר זהה גם לנישואין במדינת ישראל; זוג אשר מעוניין להינשא במדינת ישראל, מחויב להינשא בנישואים רבניים על פי דת משה וישראל, שכן רק נישואים כאלה מוכרים על ידי המדינה. שנית, במדינת ישראל קיימים אזרחים רבים המוגדרים כאינם יהודים, ולפיכך הם אינם יכולים להינשא במדינת ישראל. בנוסף, כהן וגרושה אינם יכולים להינשא גם הם בשל הדין ההלכתי כי כהן לא יכול לשאת גרושה (חסון, 2014).

כוחו של המונופול הדתי במדינת ישראל הוא עצום; מדינת ישראל הפקידה בידיו של הממסד הרבני כוח בלתי מבוטל אודות סוגיות הנוגעות לתחומי חיים רבים, ובפרט העניקה המדינה לממסד הדתי שליטה מוחלטת ובלעדית על סוגיית דיני האישות. דיני אישות אינם מהווים סוגיות הקשורות לתחום הציבורי, כגון עבודה, כלכלה, פוליטיקה וכדומה, אלא דיני אישות שייכים באופן מובהק אל התחום הפרטי, התחום הביתי, ולפיכך הרי שדיני אישות הם העניינים האינטימיים והאישיים ביותר שלאדם יכול להיות (גרינפלד, 2002). מכאן ניתן להבין עד כמה היא אנושה הפגיעה של הדת, ובפרט של המונופול הדתי בזכויותיהם של אזרחי מדינת ישראל

פרק א' – ביסוסו של מונופול הדת במדינת ישראל

מדינת ישראל קמה בשנת 1948 אל תוך מלחמת קיום, אשר נמשכת במידה רבה עד עצם היום הזה. בד בבד ללחימה הבלתי פוסקת אשר מדינת ישראל נאלצת להתמודד עמה במטרה להגן על עצמה מבחינה ביטחונית ולאומית, הרי שקיימים כמו כן גורמים פנימיים אשר עשויים להוביל לכדי כליה של המדינה. גורם פנימי משמעותי אשר עלול בהחלט להוביל לכדי חורבן שכזה נעוץ בדמותו של הקונפליקט הבלתי נמנע בין מדינה לבין דת אשר היה להחליט עליו בתקופת המעבר מהיישוב היהודי בארץ ישראל למדינת ישראל; מדינת ישראל בהתבסס על מגילת העצמאות היא מדינה אשר מגדירה עצמה כמדינה יהודית ודמוקרטית, כאשר היא מחויבת לשני הערכים הללו באופן זהה, ואולם האם באמת כך הדבר? מטרתו של פרק זה היא לעמוד על טיב הגדרתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, תוך כדי סקירת מאפייניה היהודיים והדמוקרטיים בצביונה של המדינה, בחינת הקונפליקט הקיים בין דת לבין מדינה במדינת ישראל ואת הפתרון אשר נמצא לקונפליקט זה, בדמותו של הסדר ה"סטטוס קוו", וכמו כן לעמוד על טיבה של הרבנות הראשית לישראל כרוח החיה מאחורי המונופול הדתי במדינת ישראל.

מדינת ישראל יהודית ודמוקרטית

מדינת ישראל היא מדינה המגדירה עצמה כמדינה יהודית ודמוקרטית. המשמעות העולה מן ההגדרה הזו הינה כי מדינת ישראל היא בעלת שני סממנים אימננטיים: יהדות ודמוקרטיה. זהותה היהודית של מדינת ישראל באה לידי ביטוי במספר אופנים; ראשית, במגילת העצמאות מופיעים מספר ביטויים אשר מאששים את הקביעה כי מדינת ישראל היא מדינה יהודית. חלקה ההיסטורי של מגילת העצמאות מביא סוגים שונים של נימוקים השאובים מעברו הפרימורדיאלי של העם היהודי, ומצדיקים את זכותו של העם היהודי להקים מדינה יהודית ובית לאומי במדינת ישראל (הלינגר, 2002). שנית, סמליה של מדינת ישראל הם סמלים שקשורים באופן שאינו משתמע לשתי פנים להיסטוריה ולתרבות היהודית. הסמלים הללו באים לכדי ביטוי בסמלה של המדינה, דגלה של המדינה ובהמנון של המדינה. בנוסף, מוסדותיה הממלכתיים של מדינת ישראל, כגון הרבנות הראשית, קרן קיימת לישראל, בתי הדין הרבניים, הסוכנות היהודית וכדומה, מהווים ביטוי נוסף ליהדותה של מדינת ישראל, ומבטאים את זהותה היהודית של מדינת ישראל (שם, 2002). יתרה על זאת, במהלכה של ההיסטוריה חוקקה מדינת ישראל שורה של חוקים, כמו גם חוקי יסוד אשר מבטאים את היותה של מדינת ישראל מדינה יהודית, כגון החוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם, המבטא את הקשר העז בין מדינת ישראל לבין היסטוריה היהודית ולעם